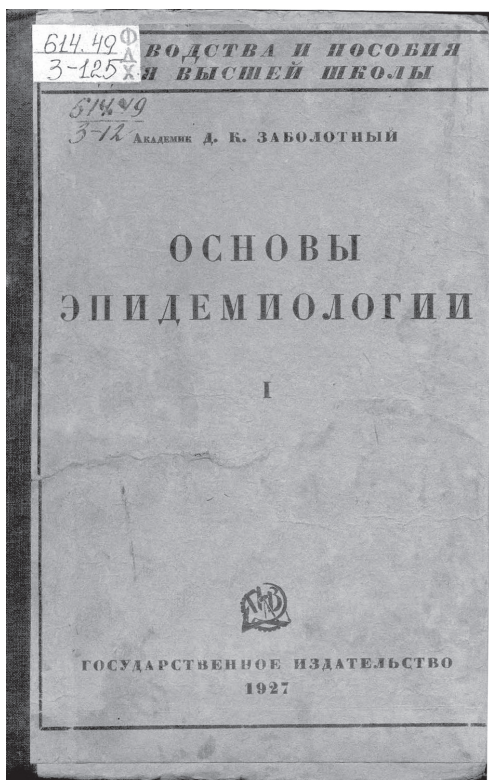

М.А. Андрейчин

ПІДРУЧНИКУ З ЕПІДЕМІОЛОГІЇ АКАДЕМІКА Д.К. ЗАБОЛТНОГО – 90 РОКІВ

Тернопільський державний медичний університет ім. І.Я. Горбачевського

Мовиться про перший навчальний посібник «Основы эпидемиологии» академіка Д.К. Заболотного, виданий 1927 р., що тривалий час використовувався в Радянському Союзі як підручник для вищої медичної школи.

Ключові слова: епідеміологія, підручник, Заболотний Д.К.

У 1927 р. вийшов друком перший в тодішньому СРСР навчальний посібник «Основы эпидемиологии» у 2-х томах (М.-Л.: ГИЗ. – 208 с.). Його автор – видатний український вчений мікробіолог і епідеміолог зі світовим ім'ям Данило Кирилович Заболотний. На титульній сторінці відмічено, що видання схвалено науково-технічною секцією Державної вченої ради й рекомендовано для вищої медичної школи.

До зазначеного року підручника чи посібника з епідеміології в Російській імперії, як і Радянському Союзі не було.

Тому «Основы эпидемиологии» фактично використовувались як перший підручник з цього предмета. У передмові автор зазначив, що ця книжка була задумана ним давно, однак виникли певні труднощі зі збором і обробкою матеріалу. На той час Данило Кирилович Заболотний вже був дійсним членом Академії наук СРСР (з 1926 р.), а наступного року переїхав з Росії до України і очолив Всеукраїнську Академію Наук.

Варто зазначити, що майбутній вчений народився 1866 р. в селі Чоботарка на Вінничині (нині с. Заболотне Крижопільського району) у селянській сім'ї, помер 1929 р. в Києві. Вчений зробив важливий внесок у вивчення чуми, холери, малярії, сифілісу, дифтерії, висипного тифу та інших інфекцій. Його творчі досягнення і відкриття помітно вплинули на тогочасний розвиток мікробіології та епідеміології.

Посібник складений з двох розділів – загальної та спеціальної епідеміології. У вступі подано визначення предмета, перелічено та пояснено методи й задачі цієї науки. Автор чітко зазначив, що «Епідеміологія, або наука про епідемії, вивчає умови, що сприяють їх розповсюдженню, та намічає способи боротьби з ними, які ґрунтуються на даних науки і практики» (с. 5, переклад наш). Процитоване визначення за своєю суттю істотно не відрізняється від дефініції епідеміології сучасними науковцями. Далі наведено природні та соціальні причини епідемій. Пояснено явище паразитизму, роль носійства патогенних мікробів у здорових людей як важливого джерела збудника, значення тварин у розповсюдженні інфекційних хвороб серед людей. Відзначено тісний зв'язок епідеміології з мікробіологією, статистикою і соціальною гігієною.

У загальній частині описано відомі на той час основні патогенні мікроорганізми, їх вірулентність, стійкість у довкіллі, роль живих переносників (комарі, воші, блохи, блощиці, гедзі, кліщі) у передачі збудника й оцінено сприйнятливість населення до інфекцій. Фактично Д.К. Заболотний вказав на три безпосередні ланки епідемічного процесу – джерело збудника, його механізм передачі і сприйнятливість населення, що є головними рушійними силами цього процесу. Саме поняття «рушійні сили» пізніше ввів Л.В. Громашевський і поклав в основу сформульованого ним 4-го закону загальної епідеміології. У посібнику також названі можливі шляхи

проникнення патогенів в організм людини. Всі патогенні мікроби автор розділив на гуманофільні, зоофільні та багатодомні (уражають і людей, і тварин). Похідним вказано Д.К. Заболотним поділу збудників, безперечно, є сучасне групування інфекційних хвороб на антропонози, зоонози і антропозонози, сапрозонози.

До соціальних факторів віднесено економічні чинники, житлові умови, ступінь скупчення людей, якість харчування, голод, а також умови праці, перевтому, побут, пересування людей (міграційні процеси), війни. Детально викладено основні параметри епідемії: динаміку епідемічного процесу в часі, сезонність, географію розповсюдження, тяжкість, періодичність тощо). Наведено численні показові факти з практики боротьби з інфекційними хворобами й погляди відомих вчених на обговорювані питання епідеміології.

У спеціальній частині книжки описано важливі кишкові, легеневі, кров'яні, венеричні, зоонозні та ранові інфекції. Така класифікація інфекційних хвороб нагадує їх епідеміологічну класифікацію за Л.В. Громашевським (1965 р.) й ще більше – групування нозологічних форм у сучасному підручнику «Епідеміологія», за редакцією І.П. Колеснікової (2012 р.). У всіх трьох класифікаціях за основу взято місце перебування збудника в зараженому організмі (джерело) та спосіб його передачі до сприйнятливої організму. Всього описано декілька десятків хвороб, кожна за уніфікованою схемою (особливості збудника, джерело інфекції, спосіб зараження, характеристика епідемії, профілактика і міри боротьби). Фактичний матеріал вдало проілюстровано багатьма малюнками, що полегшують його засвоєння.

Гортаючи сторінки книжки, можна пересвідчитись, що за останні 90 років інфекційна епідеміологія досягла грандіозних успіхів, піднявшись до рівня молекулярної епідеміології. Однак не слід забувати, що цим досягненням передувала копійка творча праця багатьох поколінь вчених,

серед яких почесне місце належить академіку Д.К. Заболотному. Його посібник був предтечею наступних українських підручників з епідеміології.

*М.А. Андрейчин,
академік НАМН України*

D.K. ZABOLOTNY'S TEXTBOOK ON EPIDEMIOLOGY – 90 YEARS OLD

Andreychyn M.A.

I.Ya. Horbachevsky Ternopil State Medical University

SUMMARY. It is about the first educational textbook «Fundamentals of epidemiology» by academician D.K. Zabolotny, issued in 1927, which was used for a long time in the Soviet Union as a textbook for a higher medical school.

Key words: *epidemiology, textbook, Zabolotny D.K.*

Відомості про автора:

Андрейчин Михайло Антонович – академік НАМН України, професор, д. мед. н., завідувач кафедри інфекційних хвороб з епідеміологією, шкірними і венеричними хворобами Тернопільського державного медичного університету ім. І.Я. Горбачевського; mandre@meta.ua

Information about autor:

Andreychyn M.A. – academician of NAMS of Ukraine, medical sciences doctor, head of the department of infectious diseases with epidemiology, skin and venereal illnesses of the I.Ya. Horbachevsky Ternopil state medical university; mandre@meta.ua

Конфлікт інтересів: немає.

Author have no conflict of interest to declare.

Отримано 24.10.2017 р.